

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Навчально-науковий фізико-технологічний інститут
Кафедра теоретичної та комп'ютерної фізики імені А. В. Свідзинського

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

ФІЗИКА

підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузі знань 09 «Біологія»

спеціальності 091 «Біологія та біохімія»

Луцьк – 2024

Силабус освітнього компонента Фізика підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 09 Біологія спеціальності 091 Біологія та біохімія за освітньою програмою Біологія

Розробник: Пирога Степан Андрійович, доцент кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики, кандидат фізико-математичних наук, доцент

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

Теплюк. В.С.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри теоретичної та комп'ютерної фізики імені А. В. Свідзинського

протокол № 1 від 28 серпня 2024 р.

Завідувач

кафедри:

Сахнюк В. Є.

І. Опис освітнього компонента

II Семестр освітнього компонента		
Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Очна денна форма навчання	09 Біологія, 091 Біологія та біохімія, Біологія, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Нормативний
		Рік навчання <u>2024 / 2025</u>
		Семестр <u>3</u>
Кількість годин/кредитів <u>120 / 4</u>		Лекції <u>36</u> год.
		Практичні (семінарські) <u> </u> год.
		Лабораторні <u>36</u> год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Самостійна робота <u>40</u> год.
		Консультації <u>8</u> год.
	Форма контролю: екзамен	
Мова навчання		українська

ІІ. Інформація про викладача

Пирога Степан Андрійович

Науковий ступінь – кандидат фізико-математичних наук

Вчене звання доцент

Посада доцент

Контактна інформація +38 050 77 94 894, pyroha.stepan@vnu.edu.ua.

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>.

ІІІ. Опис освітнього компонента

1. Анотація

Ознайомлення з найбільш загальними формами руху матерії, законами збереження, гармонічними коливаннями, молекулярно-кінетичною теорією газів, явищами перенесення, основами термодинаміки, електродинаміки, корпускулярно-хвильовими властивостями світла та елементарних частинок, основними явищами фізики атома і ядра. Використання фізичних законів і навиків для дослідження природних процесів і явищ, обробка результатів, визначення похибок і достовірності одержаних результатів, оволодіння методикою проведення лабораторних досліджень.

2. Пререквізити

Базові знання з математики, фізики та астрономії, повної середньої освіти, вищої математики.

Постреквізити

Сучасні концепції природознавства, загальна методика навчання природничих дисциплін, сучасні педагогічні технології, інформаційні технології в освіті, фізичний експеримент, фізичні методи дослідження в мікробіології, цитології та гістології, хімії та біохімії.

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Мета: формування компетентностей, необхідних для раціонального використання сучасних методів дослідження властивостей речовин, пояснення різних процесів та явищ на основі фізичних законів; фізичні основи енергетики, транспортних засобів тощо.

Завдання: набути сукупність знань, умінь і навичок вибрати ефективні методи та інструментальні засоби проведення досліджень у галузі фізики, астрономії, хімії, мікробіології (ОПП – Біологія). СВО Н МОНУ від _____ №:).

Метою навчальної дисципліни “Фізика” є поглибити знання з курсу загальної фізики, одержані при вивченні курсу фізики в школі, засвоєння математичного апарату класичної фізики і на його основі вивчення теорії електромагнітного поля Максвелла, будову атомів, молекул, твердих тіл і ядер.

4. Результати навчання (компетентності).

ІНТ. Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі біології при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування законів, теорій та методів біологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 08. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК 01. Здатність застосовувати знання та вміння з математики, фізики, хімії та інших суміжних наук для вирішення конкретних біологічних завдань.

СК 04. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.

Програмні результати навчання. Відповідно до ОПП «Лабораторна діагностика»:

ПР 02. Застосовувати сучасні інформаційні технології, програмні засоби та ресурси Інтернету для інформаційного забезпечення професійної діяльності.

ПР 03. Планувати, виконувати, аналізувати дані і презентувати результати експериментальних досліджень в галузі біології.

ПР 06. Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, екології, математики у процесі навчання та забезпечення професійної діяльності.

ПР 11. Розуміти структурну організацію біологічних систем на молекулярному рівні.

ПР 24. Аналізувати фізико-хімічні властивості та функціональну роль біологічних макромолекул і молекулярних комплексів живих організмів,

характер взаємодії їх з іонами, молекулами і радикалами, їхню будову й енергетику процесів.

Структура освітнього компонента.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ	Лабор.	Сам. роб.	Конс	*Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Фундаментальні закони фізики. Коливання і хвилі							
Тема 1. Фундаментальні сили. Поняття поля. Принцип суперпозиції. Застосування принципу суперпозиції для обчислення полів.	7	2	0	2	2	1	РЗ,Т/ 2
Тема 2. Характеристика сил. Деформація тіла. Закон Гука. Динамічні закони Ньютона. Закон збереження імпульсу.	6	2	0	2	2	0	
Тема 3. Робота і потенціальна енергія. Потенціали і поля. Кінетична енергія. Закон збереження енергії. Електростатична енергія. Енергія в електростатичному полі. Закон Гауса. Застосування закону Гауса.	6	2	0	2	2	0	РЗ,Т/ 2
Тема 4. Центр мас. Обертання твердого тіла. Момент інерції. Момент імпульсу. Закон збереження моменту імпульсу. Кінетична енергія обертання. Рівняння обертання у векторному вигляді. Гіроскоп	8	2	0	2	3	1	РЗ,Т/ 2
Тема 5. Гармонічний осцилятор. Резонанс. Затухаючі коливання. Суперпозиція розв'язків. Гармоніки. Ряд Фур'є.	8	2	0	2	3	1	РЗ,Т/ 2
Тема 6. Хвилі. Хвильове	7	2	0	2	2	1	РЗ,Т/ 2

рівняння. Биття. Модуляція. Випромінювання Черенкова. Ударні хвилі. Поперечні, поздовжні і поверхневі хвилі. Інтерференція хвиль. Стоячі хвилі. Власні частоти. Ефект Доплера.							
Тема 7. Кінетична теорія газів. Тиск газу. Рівняння стану. Принципи статистичної механіки.	6	2	0	2	2	0	РЗ,Т/ 2
Тема 8. Закон Больцмана. Розподіл Максвелла. Теплоємність газів. Застосування кінетичної теорії. Броунівський рух. Випаровування.	6	2	0	2	2	0	
Тема 8. Термодинаміка. Рівнянням стану. Перший та другий закони термодинаміки. Теплові двигуни і холодильники. Цикл Карно. Теорема Карно. Ентропія. Статистична інтерпретація ентропії.	6	2	0	2	2	0	РЗ,Т/ 2
Разом за модулем 1	60	18	0	18	20	4	Б20
Змістовий модуль 2. Електрика і магнетизм. Електромагнітне випромінювання, будова атома							
Тема 8. Елементарна кінетична теорія процесів переносу. Іонна провідність. Молекулярна дифузія. Теплопровідність. Мікроскопічна картина електропровідності. Закон Ома. Закон Джоуля-Ленца. Правила Кірхгофа.	6	2	0	2	2	0	РЗ,Т/ 2
Тема 9. Діелектрики в електричному полі. Вектор поляризації. Поляризаційні заряди. Рівняння електростатики для діелектриків.	7	2	0	2	2	1	РЗ,Т/ 2

Тема 10. Магнітостатика. Електричний струм; збереження заряду. Магнітна сила, яка діє на струм. Магнітне поле заряду, який рухається. Закон Біо-Савара. Магнітне поле прямого провідника зі струмом. Визначення одиниці сили струму і заряду.	6	2	0	2	2	0	
Тема 11. Циркуляція і потік магнітного поля. Застосування закону Ампера. Магнітний диполь. Струм зміщення. Магнітні матеріали. Вектор намагніченості. Узагальнення закону Ампера.	7	2	0	2	2	1	P3,T/ 2
Тема 12. Електромагнітна індукція. Правило Ленца. Взаємна індукція. Самоіндукція. Магнітна енергія. Генератор змінного струму. Кола змінного струму.	6	2	0	2	2	0	P3,T/ 2
Тема 13. Рівняння Максвелла. Електромагнітне поле. Швидкість світла. Потенціали і хвильове рівняння. Плоскі хвилі. Сферичні хвилі. Поляризація світла. Сферичні хвилі точкового джерела. Загальний розв'язок рівнянь Максвелла.	7	2	0	2	2	1	
Тема 14. Інтерференція світла. Методи одержання когерентних хвиль. Застосування інтерференції.	6	2	0	2	2	0	
Тема 15. Дифракція світла. Метод зон Френеля. Розподіл інтенсивності в	8	2	0	2	3	1	

дифракційній картині. Обмеження роздільної здатності оптичних приладів. Дифракційна гратка. Дифракція рентгенівського випромінювання.							
Тема 16. Будова атома. Атомні спектри. Модель Бора. Хвильові властивості матерії. Квантово-механічна картина будови атомів. Квантові числа. Принцип Паулі. Періодична система елементів Менделєєва. Вимушене випромінювання. Лазери.	7	2	0	2	3	0	
Разом за модулем 2	60	18	0	18	20	4	Б20
Види підсумкових робіт							Бал
МКР 1							30
МКР 2							30
Всього годин / Балів	120	36	0	36	60	8	100

*Методи контролю: Т – тести, РЗ – розв’язування задач, МКР – модульна контрольна робота.

Теми лабораторних занять (змістовий модуль 1, 2)

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Правила техніки безпеки. Підготовка до виконання лабораторної роботи і оформлення звіту. Математична обробка результатів вимірювання.	2
2	Статистичний аналіз випадкових похибок прямих вимірювань. Оцінка похибок непрямих вимірювань. Лінеаризація функції і метод найменших квадратів. Побудова графіків.	2
3	Вивчення динаміки обертового руху на приладі Обербека	2
4	Вивчення динаміки поступального і обертового рухів на машині Атвуда	2
5	Вивчення законів збереження енергії і імпульсу при ударі	2
6	Вивчення коливального руху за допомогою математичного маятника	2
7	Дослідження фазових переходів	2

8	Вивчення електровимірювальних приладів	2
9	Вимірювання характеристик джерела струму	2
10	Вивчення закону Ома для кола змінного струму	2
11	Вивчення електростатичного поля методом моделювання	2
12	Визначення горизонтальної складової вектора індукції магнітного поля Землі	2
13	Визначення фокусної відстані збиральних і розсіювальних лінз.	2
14	Визначення показника заломлення скла хвильовим методом	2
15	Дифракція Фраунгофера на щілині.	2
16	Визначення довжини хвилі за допомогою дифракційної ґратки.	2
17	Вивчення спектра випромінювання атома водню	2
18	Підсумкове заняття	2
	Разом	36

Методи навчання:

- Інформаційно-рецептивний;
- Ілюстративний;
- Репродуктивний;
- Метод проблемного викладу;
- Евристичний.

Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит.

Методи та засоби діагностики успішності навчання: усне опитування, письмові роботи, самостійні, індивідуальні, тестові завдання, іспит.

Розподіл балів, які отримують студенти

Таблиця 3

Поточний контроль (макс = 60 балів)		Модульний контроль (макс = 40 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1	Модуль 2	МКР 1	МКР2	
20	20	30	30	100

5. Завдання для самостійного опрацювання.

Самостійна робота здобувача є основним засобом засвоєння навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Самостійна робота включає:

- опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем або питань, що не розглядаються в курсі лекцій;
- систематизацію вивченого матеріалу перед екзаменом та ін. види роботи.

Здобувачам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо здобувача: здобувач повинен відвідувати лекції, практичні та лабораторні заняття. Пропущені без поважних причин заняття потрібно відпрацювати: підготувати конспект лекції, пройти опитування по темі практичного заняття, виконати лабораторну роботу.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: у випадку пропуску лекції без поважної причини студент готує конспект до наступного практичного заняття. До закінчення вивчення модуля студент повинен відпрацювати усі практичні і лабораторні заняття.

Викладач та всі здобувачі, що вивчають цей курс, зобов'язуються дотримуватись положень Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки (https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti), і розуміють, що за його порушення несуть особисту відповідальність.

Відповідно до «Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» від 11 вересня 2020 року, студентів можуть бути зарахованими результати навчання, які отримані у формальній, неформальній та/або інформальній освіті.

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового семестрового контролю є екзамен. Оцінювання здійснюється за накопичувальною шкалою.

Залік виставляється за результатами поточної роботи за умови, що здобувач освіти виконав ті види навчальної роботи, які визначено силабусом. У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання екзамену записується у відомість сума поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи,

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ESTS	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
75–81	C	
67–74	D	
60–66	E	задовільно
1–59	F	незадовільно

VI. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна

1. Пирога С. А. Фізика : підручник: у 2-х т. Т. 1. Вид.2-ге. Луцьк : Вежа, 2021. 232 с.
2. Пирога С. А. Фізика : підручник: у 2-х т. Т. 2. Вид.2-ге. Луцьк : Вежа, 2021. 242 с.
3. Пирога С.А. Лабораторний практикум з фізика: навч. посібник: У 2 ч. Ч1. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2024. 188 с.
4. Пирога С.А. Лабораторний практикум з фізика: навч. посібник: У 2 ч. Ч2. Луцьк: «Вежа» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2018. 70 с.
5. Петченко О.М., Сисоєв А.С., Назаренко Є.І., Безуглий А.В. Загальні основи фізики. Навчальний посібник з курсу «Фізика». Харків: ХНАМГ, 2007. 224 с.
6. Кучерук І.М., Дущенко В.П. Загальна фізика. Оптика. Квантова фізика. К.: Вища шк., 1991, 463с.
7. Вакарчук С.О. Фізика /Вакарчук С.О., Демків Т.М., Мягкота С.В. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 458 с.
8. Стадник В. Й. Оптика. Елементи атомної та ядерної фізики: навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 336 с.
9. Барановський В.М. Загальна фізика: курс лекцій: / заг. ред. В. Барановський, О. Черенков. Ч. 3. К.: Видавництво Європейського університету, 2004. 204 с.
10. Загальна фізика: Лабораторний практикум: навчальний посібник /за заг. ред. І.Т. Горбачука. К.: Вища шк., 1992. 509 с.
11. Кучерук І.М. та ін. Загальний курс фізики: навч. посібник для студентів вищих техн. і пед. закладів освіти: У 3-х т. / І.М. Кучерук, І.Т. Горбачук, П.П. Луцик / за ред. І.М. Кучерука. К.: Техніка, 2001.

Додаткова

12. Бушок Г.Ф. Курс фізики: навч. посібник: У 2 кн. /В.В. Левандовський, Г.Ф. Півень. К.: Либідь, 1997.
13. Бушок Г.Ф. Курс фізики: У 2 кн./ Г.Ф. Бушок Г.Ф., Є.Ф. Венгер. К.: Либідь, 1997. Кн. 2: Оптика; Фізика атома і атомного ядра; Молекулярна фізика і термодинаміка. 421 с.
14. Чолпан П.П. Фізика/ П.П. Чолпан. К.: Вища школа, 2003. 567 с.
15. Лопатинський І.Є. Фізика: підручник / І.Є. Лопатинський, І.Р. Зачек, Г.А. Ільчук, Б.М. Романишин. Львів: Афіша, 2005. 394 с.
16. Капустяник В. Практикум з ядерної фізики для студентів фізичного факультету / В. Капустяник, Б. Кулик, М. Партика. Львів, 2012.
17. Гнип Р.Г. Лекційні демонстрації з курсу загальної фізики: Оптика. / Р.Г. Гнип, З.А. Хапко, В.В. Вістовський; за ред. проф. П.М. Якібчука. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 140 с.
18. Курляк В. Ю. Практикум з курсу «Атомна фізика»: навчальний посібник / В.Ю. Курляк, Л.Т. Карплюк, М.Р. Тузяк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 112 с.

- 19.Шопа Я.І., Лесівців В.М. Електрика та магнетизм: Лабораторний практикум Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 106 с.
- 20.Андріяшик М.В., Вербицький Б.І., Король А.М. Курс фізики. К.: Фламенко, 2008. 530 с.
- 21.Янг Г., Фрідман Р. Фізика для університетів. Л.: Наутілус, 2009. 1513 с.